

Látod melly kövér,
Bőrében sem fér, —
Mégis csak mind többet kér!
Alig vagyon országunkban
Miatta kenyér . . .“

(Kurucz nóta, 1708)

„ . . . Óh szegény kuruczság, mit gondolsz magadban?
Azt tudod: jól nyugszol te nemes ágyadban,
Avagy vígan táncolsz szabad cüriádban,
Sípoltatod magad kárpitos házádban.

Ne hidd: mert igen megréfal az reménség . . .
Más nótát fúj neked idegen nemzetség; —
Nézd el csak, mind regnál rajtad az németység.
Már az te országod, életed is kétség . . .“

(Óh szegény kuruczság . . . 1697)

„ . . . Ha ellene támadsz: neved csak rebellis;
Ellened feltámad házádban nyolcszor is,
Szabadságod ellen kikerges tízszer is,
Egy órában téged fenyeget húszszor is.

Ha kvártélyul kimegy: semmidet sem hagyja
Minden javaidat magának akarja,
Idegen országra szekerekkel hordja —
Házad elpusztuljon: szintén azt akarja . . .

(ugyanott)

„ . . . Németnek, magyarok, soha ne higgyetek,
Csak jól forgódjatok, csak emberkedjétek . . .“ (1708)

„ . . . Nézd, a német lakó földünket már mivé tette.
Asszonyinkat, leányainkat megszeplősítette.
„Német már a vezéretek,
Jaj, be szánlak benneteket . . .
Isten veletek.“ . . .

(Bujdosó kesergője. 1711.)

Helyzetkép

A HÍD 1937. júniusi számában röviden vázoltam a jugoszláviai munkásság helyzetét; ezévi októberi számunkban, amennyire az lehetséges volt, bemutattam Vojvodina fejlődését az utolsó húsz éven át; szeptemberi számunkban az aratási anket szomorú eredményének tükrében kényszerű rövidséggel összegeztem a földmunkásság állapotát. Ez a cikk pedig a vojvodinai ipari, gyári munkások és magánalkalmazottak helyzetével foglalkozik. Adataimat a Munkásbiztosító, a Munkásbörze, és az Állami Statisztikai Hivatal kimutatásai alapján állítottam össze.

I. Vojvodinában körülbelül 350 ezer földmunkás és szegényparaszt, 120 ezer ipari és gyári munkás és 60 ezer munkanélküli van: összesen 530 ezer dolgozó. Ez azt jelenti, hogy a lakosság majd háromnegyedének főjövedelmi forrását a bérmunka képezi. Kétségtelen, hogy az össz-

lakosság egészségügyi állapotára, az iparra, kereskedelemre, kulturális színvonalra ennek a döntő súlyú tömegnek a helyzete, annak kialakulása kikerülhetetlenül befolyást gyakorol és az események túlnyomó többségében irányító szerepe van. Töméntelen jelenséget nem érthetünk meg, a napikérdések özönét értelmes válasz nélkül kell hagynunk, az alábbiak, csak hozzátétőleges ismerete nélkül. Mert nyugodtan állít-hatjuk, hogy nincs ma olyan életmegnyilvánulás, társadalmi jelenség, legyen az kulturális, politikai, vagy gazdasági, amely a gazdasági meghatározottság — előidézettség kitörülhetetlen bélyegét magán nem viselné, akkor is, ha azt a felszínes szemlélés rögtön nem fódheti föl. Különösen érvényes ez az állítás Vojvodínára, ahol, mint láttuk a lakosság háromnegyede számára az ilyen, vagy olyan formájú bér munka a szinte egyedül való megélhetési lehetőség.

A munkaalkalmak hiánya, vagy bősége, a bérek esése, vagy emelkedése, a közszükségleti cikkek árának drágulása, vagy olcsóbbodása, mind olyan dolgok, amelyek mindenkit, legyen az munkás, vagy munkaadó, kisiparos, kiskereskedő, vagy szabadpályán levő — közvetlen közletről érintenek. Az alábbiakban csak az ipari és gyáripari munkások helyzetével foglalkozom, ezek közül is főképp azokkal, akiket a Munkásbiztosító tart nyilván.

II. Az utolsó 10 év alatt Vojvodínában a munkások száma 24%-al emelkedett, míg az egész országban csak 19%-al. Ennek oka az, hogy a gazdasági válság itt hamarabb kezdődött, mint másutt és a mezőgazdasági válság még jóval előbb meglasztotta a termelést. Az így létrejött helyzetben a munkabérek hirtelen csése könnyebbé tette a válság terheinek áthárítását és a nagyobb arányú befektetések nélküli kilábolást, mint az ország többi részeiben. Ezt igazolja az alábbi kimutatás is:

A MUNKÁSSÁG ÖSSZETÉTELE TERMELÉSI CSOPORTOK SZERINT

%-ban 1937-ben

	Vojvodina	Jugoszlávia
a) ipar, gyáripar, bányászat, közlekedés:	67	72
b) kereskedelem, bankok, egyéb hivatalok, szabad foglalkozások:	17	15
c) egészségügy, vendéglők-szállodák, háztartás:	16	13

Vojvodina gazdasági fölépítése alacsonyabb, mint a Jugoszláviai átlag. Ennek oka a bányák és erdők hiánya. Azonkívül főiparágaink a könnyű iparhoz tartoznak (teksztil, élelem, ruházkodás). A bérek pedig ezekben a szakmákban alacsonyabbak, mint a többiekben, ezen kívül a válság éveiben és azóta is épen ezek az iparágak szenvedtek legkevesebbet és a föllandulás első jelei is itt mutatkoztak leghamarább. Mind ezt összevetve a fentebb mondatokkal könnyebben értjük meg azt, hogy nálunk az ipari termelés üteme előbb lassult meg ugyan, de nem zúhant olyan mélyre és gyorsabban is emelkedett mint az egész országban.

AZ ALKALMAZOTT MUNKÁSOK JELZŐSZÁMAI

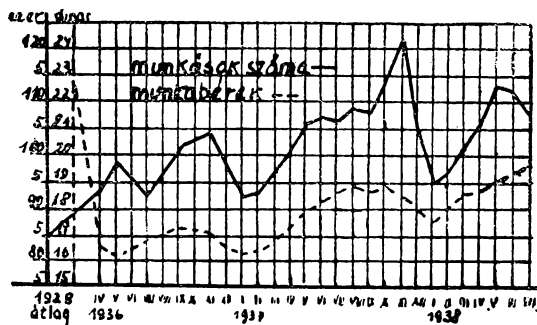
	Vojvodina	Jugoszlávia
1928	98	89
1930	100	100
1933	89	mélypont 82
1935	99	87
1937	122	108

Meg kell jegyeznünk, hogy a közmunkákon dolgozókat a Munkásbiztosító nem tartja nyilván. Ennek hiányát a Vojvodinára vonatkoztatott számok sokkal kevésbé érzik meg, mint a másik számoszlop.

III. Ha az utolsó három évet részletesen vesszük szemügyre, látjuk, hogy a munkások száma a múlt év végéig hatalmas ütemben nőtt, azóta a növekedés ereje megcsappant.

A MUNKÁSOK SZÁMA ÉS A MUNKABÉREK VOJVODINÁBAN

1936—1938

De ez a diagramm mást is megmutat. Látjuk, hogy a legkevesebb munkás januárban, a legtöbb novemberben van foglalkoztatva és ez az u. n. szezon hullámvázis a dolgozók több mint egynegyedét (35 ezer) tartja bizonytalanságban. Látjuk azt, hogy 1937 novemberétől 1938 januárig 28 ezer munkás vesztette el kenyerét. Szándékosan vettük ezt az utolsó három évet, mert ezek a fennen hangoztatott prosperitás, konjunktúra évei. A munkásság részesedését a szaggatott vonallal ábrázolt bérmozgás mutatja. Bár a munkások száma az 1928-as színvonalat (85 ezer) jóval túlhaladta (110 ezer), a bérek még mindég az 1928-asak alatt vannak (1928-ban 22.90, 1938. VII-ban 19.60). Mi tette ezt lehetségessé? A többi ok mellett a munkanélküliség.*

* Tudvalevő, hogy nálunk a földmunkások lehetséges munkaideje nem több, mint 180 nap: 1931-ben a Báni Hivatal ankétje kimutatta, hogy a földmunkások átlag 72 napot dolgoznak, Mondanunk sem kell, hogy ez alatt a maguk és családjuk egyévi ellátását nem keresték meg. A földmunkák befejezte után novemberben a városokban is leépítenek és a tényleges munkanélküliek tábora hatalmasabb arányokban nőtt meg, mint azt a Munkásbörze statisztikája mutatja.

**A NOVISZÁDI MUNKÁSBÖRZÉN NYILVÁNTARTOTT
MUNKANÉLKÜLIEK SZÁMA**

	1937		1938
X.	59 700	I.	66.400
XI.	60.000	II.	68.900
XII.	62.500	III.	68.300

A munkanélküliség magas, mert már a fenti számok szerint is a munkásság több mint egy harmada állandóan munkanélkül, kereset nélkül van. Hogy ezek a számok nem valószerűek, azt az a tény mutatja, hogy míg 1937 novemberétől 1938 januárig, amint említettük 28 ezer ember esett ki a termelésből, ugyanezen idő alatt a munkanélküliek száma csak 6 ezerrel nőtt. Hol van a többi 22 ezer? A kimutatott munkanélküliek főképp városi munkások. Ezt azok összetételéből látjuk:

1937-BEN A VOJVODINAI MUNKANÉLKÜLIEK MEGOSZLÁSA %-BAN

hivatalnok	szakmunkás	szakképzetlen	paraszt
1	33	37	29

A 30 ezernyi foglalkoztatott szakmunkással szemben 20 ezernél több van munkanélkül.

És ez az irtózatosságot azután a bérekben jut kifejezésre, mert a alacsonyfokú szervezethez ennek gátat emelni nem képes.

A munkanélküliek nyomorára jellemző egyrészt gyermekeik száma, ami 1937-ben 43 ezret tett ki, másrészt a kiutalt segélyek összege. 1937-ben egy munkanélküli átlag 44 dinárt kapott. A tényleg segélyben részesültek 113 dinárt, vagyis még 30 parát sem egy napra. (Ebben benne van az ingyen vonatjegy is.)

A munkaerejüket árúbabocsájtani akarók száma évente 20 ezerrel nő. Ezt mutatja a foglalkoztatottak és munkanélküliek számának összetétele:

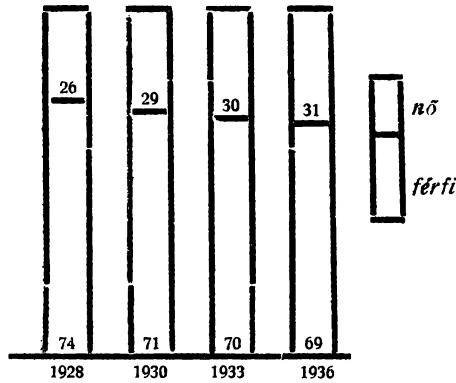
	Munkában	az előző évhez viszonyítva	munkanélkül	az előző évhez viszonyítva	beözönlés
1936	105 000		52 000		
1937	115.000	+ 10.000	62.000	+ 10.000	20.000

A munkaalkalmak növekedése ennek a 20 ezernél csak felet tudja fölészívni, vagyis a munkanélküliek száma évente 10 ezerrel nő.

Óriási méretű közmunkákra lenne itt szükség, amik emelnék a munkaalkalmakat és gazdasági életünkbe új életet vinnének.

IV. A nők és férfiak számának viszonya ismét érdekes megfigyelésekre ad alkalmat. 1928-tól 1937-ig a termelésbe vont nők száma 22 ezerrel 31 ezerre, illetve a foglalkoztatottak 26%-áról 31%-ára nőtt.

A DOLGOZÓK NEMEK SZERINTI ÖSSZETÉTELE VOJVODINÁBAN

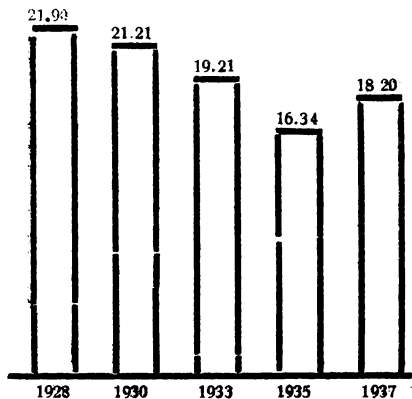

Hogy ez a nagyarányú bevonódás csak a férfiak csökkent munkabérének az eredménye, ma már mindenki előtt világos és hogy megfelelő szervezettség híján ez a nagyszámú, a férfiaknál olcsóbb munkaerő csak a reálbérek további esését vonhatja maga után, szintén vitathatatlan. Ennek hatása azután a nép erejének csökkenésében jelentkezik.

Magától értetődik végül, hogy a közismert hírhedt jelszó: „Kinder, Küche, Kirche” (gyerek, konyha, templom), vagyis a nők kiszorítása a termelésből és házirabszolgákká változtatása, csak azok hirdetőire jellemző. Nem a nő az oka, hogy a férfiak bére esik, hanem a termelési mód, amely csak egy célt ismer: a minél nagyobb hasznot és ennek elérésére a termelés mai irányítói az alacsony béreket, vagyis a női és gyermek munkaerő fölhasználását a legcélravezetőbb eszköznek tartják.

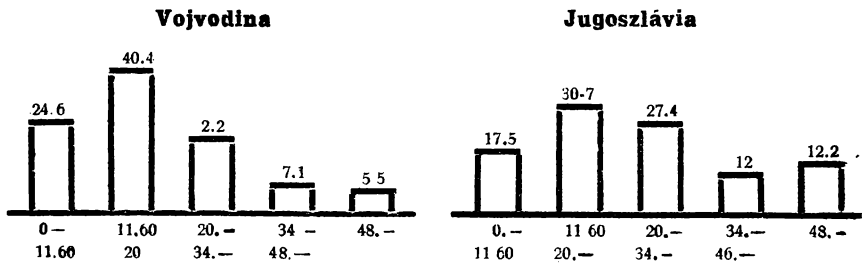
V. Említettük már, hogy a vojvodinai átlag munkabér 1928-tól 1937-ig 21%-ot esett. Amint azt az alábbi grafikon mutatja a bérek mélypontjukat 1935-ben érték el.

AZ ÁTLAG MUNKABÉR ALAKULÁSA A VOJVODINÁBAN

Már ez a kép is sokat mond, de még többet hallgat el. Mert bármilyen kevés is ez a 18 dinár 20 para, a munkások fele 16.80 dináron aluli napibéért dolgozik! Hogy ez az összeg még a vegetálásra is elégtelen, az nem szorul külön bizonyításra, amikor tudjuk, hogy a létminimum előállításához Szuboticán 1937 szeptemberében napi 30.43 dinárra volt szükség. Vagyis a munkások hatalmas része ennek az összegnek felét sem kereste meg. Azóta a drágaság fokozódott, míg a bérek alig emelkedtek.

A BÉROSZTÁLYONKINTI MEGOSZLÁS %-BAN 1937-BEN

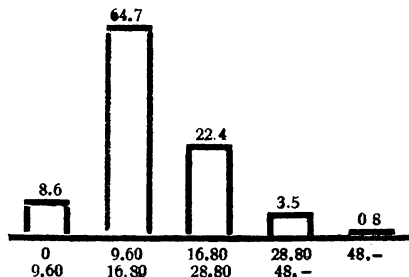

BÉREK NAGYSÁGA

A vojvodinai bérek 20%-kal vannak az országos színvonal alatt. 34 dináron fölüli bért Vojvodinában a munkások 12%-a kap, az egész országban 24%-a. Viszont az alacsony kategóriákban miénk a pálma.

Ezek az átlag-bérek elrejtik az alacsony női munkabéreket. 1937-ben a nők 73%-a 16.80-on aluli bért kapott és csak 2.5%-nak volt 34 dináron felüli keresete. Mind ez másfél évvel a minimális munkabérvörvény életbe léptetése után.

A VOJVODINAI MUNKÁSNŐK MEGOSZLÁSA BÉROSZTÁLYOK SZERINT 1937-BEN

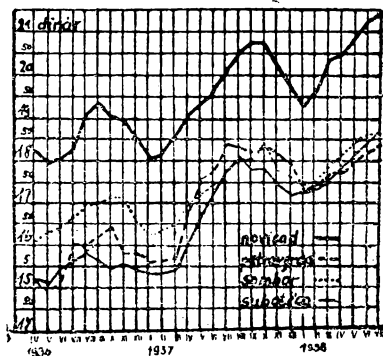
A férfi és női bérek közötti különbséget az alábbi két oszlop pedig szemléltetően mutatja:

A nők bére a férfiakénak $\frac{3}{4}$ -ét sem teszi ki!
 „Az egyenlő munkáért egyenlő bért” követelő elv, mit a szociálpolitikai miniszter is hangoztatott, a megvalósulástól még nagyon messze van, annak ellenére, hogy a férfiak átlagbére is mindennek inkább tekinthető, mint kielégítőnek.

VI. Bérviszonyok tekintetében Vojvodinát két részre oszthatjuk. Az első a noviszádi munkásbiztosító, második a többi pénztárak területe. A különbség majdnem 3 dinár.

AZ ÁTLAG BÉREK FEJLŐDÉSE A VOJVODINAI PÉNZTÁRAK TERÜLETÉN

Ennek oka a drágább noviszádkörnyéki életszükségletek mellett, a munkásság szakmai összetétele. A noviszádi pénztár kötelekébe tartozó munkások jóval nagyobb része dolgozik a vas, kő, építő, erdő, energia-, fejlesztő és szállodai szakmákban mint másutt. És ezekben a szakmákban a bérek a többieknél aránylag magasabbak.

VII. A noviszádi Munkáskamara vaskos könyvben („Na usponu zaštite radnika i nameštenika”) hozta nyilvánosságra sorozatos ankétjainak és helyszíni kutatásainak adatait. Ezekből kitűnik, hogy a munkaidő csak ritkán a törvényes 8 óra, a legtöbbször 10—12, de vannak olyan üzemek is, ahol 14—16 órát dolgoznak. Hogy az ilyen arányú munka aláássa a dolgozók egészségét, hogy művelődésre, szak és egyéb tudás szélesítésére ezen föltételek mellett nem nyílik alkalom, az nyilvánvaló. Az 1935—36 évi sztrájkmozgalmak után a helyzet némileg javult, de 1937—38-ban meglehetősen visszaesés tapasztalható.

VIII. A vojvodinai munkásság helyzetét és annak kialakulását a maga valójában a következő pár szám leplezetlenül tárja elénk. Az 1928-as évet alapul véve látjuk, hogy a dolgozók száma megnőtt, a bérek annyira estek, hogy az összmunkásság jövedelme, még mindég nem érte el az 1928-as színvonalat.

	dolgozók száma	átlagbér	összjövedelem
1928	100	100	100
1935	101	71	72
1937	124	79	98

Ez azt jelenti, hogy ma a munkaadók 124 munkás munkájáért sem fizetnek annyit, mint 100 munkásnak 1928-ban. Ezek a számok mutatják meg a válsághól való nagyobb megrázkódtatások nélküli kilábalás útját és azt, hogy a válságban és a prosperitásban az életszínvonal mennyit zuhant.

IX. A szervezetség alacsony fokúra jellemző, hogy az összes szakszervezetek (Nacionálni savez željezničara i prodara, Ors, Urss) alig ölelik föl a munkások 15—20%-át, a földmunkásokról nem is szólva. Ilyen körülmények között a szakszervezetek beleszólása a bérek alakulásába alig érezhető, amellet, hogy a fennálló rendeletek az ilyen irányú ténykedést nagy mértékben korlátozzák.

Ezek után nem csoda, ha a vojvodinai betegsegélyzők kimutatásai rekord eredményeket tüntetnek föl, ami a megbetegedéseket és a tuberkulózist illeti, és a születések, a szaporodás amúgy is alacsony arányszámai ijesztő mértékben esnek.

Palics Miklós

Igy élünk

Popara Mitar, boszniai paraszt. 1894-ben született Biletyán és ott töltötte gyermekéveit. Pásztorkodnia kellett, ezért nem járhatott iskolába és az írástudás meserségét későn sajátította el. Mikor felnőtt, megunva az örökös nincstelenséget, otthagya szülőfaluját és ipart tanulni Noviszádra került. Itt rövid ideig tartózkodott, mert kitört a háború. 1918 óta a boszniai Poszavinán él párholdnyi földjét művelve és napszámoskodva.

Írni 1925 táján kezdett el. Cikkei, versei különböző ujságokban, folyóiratokban láttak napvilágot. Mikor 1938 tavaszán a beográdi egyetemi ifjúság megrendezte a szerb paraszt-írók előadó-estjét, Poparát az előadás után a közönség vállain vitte ki a teremből.

A napokban jelent meg a „Seljačko Kolo“ (Paraszt-kör) kiadásában a „Cikkek, tanulmányok, versek“ c. könyve. Innen vesszük az alábbi részletet.

Ha az életünkre valaki kíváncsi lenne, nem volna szükséges, hogy az házról-házra mászkálva falvaink sáros, járhatatlan útjain kínozza magát. Elég, ha hetivásárokon a piacon körülnéz. A paraszt kinézése, ruhája, kocsija, marhája, vagyoni helyzetét,